

Cilt: VIII

Eylül 1932

Sayı: 5

**DARÜLFÜNUN
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
MECMUASI**

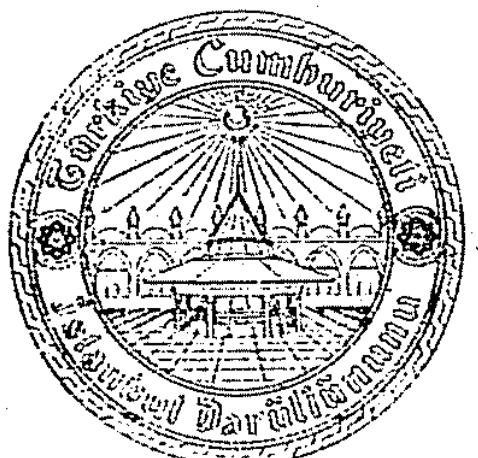
FELSEFE, İCTİMAİYAT, TARİH,
COĞRAFYA, EDEBİYAT

İKİ AYDA BİR NEŞROLUNUR.

BU SAYIDA:

Sahife

Ahmet Refik, Türkler ve Kralice Elizabet	3
A. Macit, Japonyada nüfus fazlalığı	29
Yusuf Şerif, Fransız Natüralizmi	54
Köprülüzade Fuat, Habibi	86

— ISTANBUL —
MATBAACILIK ve NEŞRİYAT
TÜRK ANONİM ŞİRKETİ
— 1932 —

Türkler ve Kraliçe Elizabeth

(Hazinei Evrak vesikalarına göre)

Inebahti felâketinden iki sene sonra idi. Fransa Kralı IX uncu Şarl'dan II inci Selime bir name geldi. Namede «Tulum cahiblerine hazırlar evayilinde iki yüz kîta Kadırğa isal olunub muavenet ve muzaheret olunmak rica ediliyordu. Bundan başka, «Navare Beyi lüteranın başı İspanya ve Papanın gayetle düşmanı olub rağmen kız karındaşı ana ve İngiltere nam Kraliçe ile ittihad üzre» olduğu da bildiriliyordu. İşte, Veziriâzam Sokollu Mehmed Paşanın IX uncu Şarl'dan gelen nameye Fi 18 Rebiülevvel 980 (1572) tarihinde İkinci Selim tarafından cevap olarak yazdırdığı namede ismi geçen «İngiltere nam Kraliçe», İngiltere Kraliçesi Elizabethti.

İngiltere Kralı VIII inci Henri öldüğü zaman, üç çocuğu kalmıştı: Edvart, Mari, Elizabeth. VIII inci Henri'den sonra İngiltere tahtına evvelâ Edvard, sonra Mari Tûdor geçti. Henri İngilizleri Papaya bağlıyan bütün rabitaları kırmıştı. Maamafih, ne lutheranizmi, ne de kalvinizmi kabul etmişti. Protestanlara karşı olduğu gibi, katoliklere karşı da mücadele ediyordu. Halbuki Mari Tûdor İngiltere tahtına geçince, Reformaya karşı şiddetli bir reaksiyon vücude getirdi. Katolikliğin en tarafğır bir müdafii kesilerek İspanya Kralı II inci Filiple evlendi. Katolikler aleyhindeki bütün fermanları kaldırdı. İngiltereyi Papa ile barıştırdı. Bu hâdice kansız ve zulümsüz olmadı. Bu sebepten kendisine Kanlı Mari unvanı verildi.

Mari ölünce (1558) yerine kız kardeşi Elizabeth geçti. O zaman Türkiye'de Kanuni Sultan Süleyman saltanat sürüyordu. Elizabeth protestandı. Mari'nin saltanatı esnasında bütün hayatı esaret altında geçti. Tahta kendi geçtiği zaman 25 yaşlarında idi. Elizabeth okumayı severdi. Yeni dillere olduğu gibi eski dillere de vâkıftı. Elizabeth'in ilk işi, etrafına en mükemmel adamları toplamak oldu; fakat onların hiç bir zaman nüfuzları altına girmedi. Mutlaklıyeti tamamen avucu içinde tuttu; fakat onu daima memleketinin büyümeye hâdim kıldı. İngiltere en parlak ve muhteşem devrini Elizabeth zamanında gördü.

Mari Tûdor ölünce, II inci Filip Elizabethle evlenmek istediler. Kraliçe razi olmadı: «Hayır, imkânı yok: Zaten o kalipsiz bir koca idi. Bundan başka, milletim Papayı hiç sevmez!» dedi.

Bu tarihte İngiltere barbarlıktan henüz kurtulmuş gibiydi. Orada gene din için çarpışılıyordu. Din namına gene herkes birbirini parçalıyordu. İskoçya ile, İrlanda ile mücadele eksik değildi. İspanya ise, koyu katolik olmakla beraber, sulh ve sükün içinde idi. Cihana la teması vardı; gemileri Atlas Okyanusunu mütemadiyen dolaşıyor du. Kudretli ve azametli bir devletti. Fakat bu, İspanyanın bir yüzü idi. İspanyolların ağır gemileri daima İngiliz korsanları tarafından yakalanıyordu. Asıl hakiki gemiciler, İngiltere kıyılarından en kötü gemilerle ayrılarak engin denizleri aşmaktan korkmuyanlardı. İspanyollar IIinci Selim zamanında denizci milletlerle birlik olarak Türklerle karşı kazandıkları İnebahtı zaferine güveniyorlardı. Fakat o milletlerden ayrıldıktan sonra, Türklerle karşı yerlerinden kimildiyamamışlardı.

İngiltere ise, yeni bir kavim, tacir, gemici ve fabrikacı bir kavim doğmuştur. İspanya donuyor, İngiltere doğuyordu. Hem de faal, ateşli, vatanına düşkün bir millet olarak... Toprağını müdafaa etmek için, eğer icab ederse, Londra halkın en düşkünü arkasındaki gömleği bile satmaya hazırıldı (1).

İspanyollar için İngilizlerle harp lâzımdı. İngiltere dediginden şaşmıyordu. Her tarafta göze çarpan, İngiliz gemileriydi.

Elizabet, IIinci Filipi ezmek için yalnız kendi kuvvetini kâfi görmüyordu, kendisine en kuvvetli yardımcılar da arıyordu.

Nihayet, IIinci Filip'e karşı en büyük yardımın Türklerden gelebileceğini anladı. Görünüşte ticaret maksadile, fakat hâlikatte Türkler İspanyaya karşı ayaklandırmak için 1579 da Türklerle ilk münasebeti tesis etti. O zaman Sadrâzam Sokollu Mehmet Paşa idi. Sokollunun daha 1572 senesinde, İngiltere Kiraliçesinden, onun IIinci Filip'le düşmanlığından haberi vardı. Fransa Kralı IXuncu Sarl, Kiraliçe Elizabetle beraber İkinci Filip'e karşı hareket etmek için Türklerden yardım istediği zaman, «İngiltere nam Kiraliçe»den bahseylemişti. Fakat 1579 da Elizabet hakkında kendince de bir fikir edinmişti. Sokollu'nun fikrine Kiraliçe Elizabet zaten yaşlı ve dinsizdi, binaenaleyh onun bozuk ruhunu ancak Papa ile kendi arasında vukua gelecek bir evlenme kurtarabilirdi (2).

O tarihte İstanbul'a Fransız bayrağı altında pek az İngiliz gemisi geliyordu. Bir kaç İngiliz Moldava'dan geçer, o zamanlar Moldava Beyi bulunan Petro bunların yalnız at almalarına müsaade etti.

(1) Georges Claretie, Phibippe II.

(2) «Cette roine, jà surannée et mal sentante de la foy, la laquelle, serait plus propre pour estre mariée avec le pape, qui, par ses saintes persuasions, la pourrait réduire en vray sentier» Charrière III, s 824.

İngiliz elçisinin İstanbul'a geliş, Üçüncü Murad'ın mutantan bir surette yaptırdığı sünnet düğününden az bir zaman sonra idi. İngilizler, o tarihe gelinciye kadar Osmanlı İmparatorluğuna bigâne yaşıyorlardı. İlk siyasi menfaat ve ticari münasebet bağlarını kuran Elizabeth oldu. İngiltere Şartk'tan en ziyade kuru üzüm alırıldı. Fakat memleketcilerine bu mebzul ithalâtı Venedikliler vasıtâsile yapardı. İrsalât Zaglisa (Zanta) ve Kefalonya adalarından gemilere yükletilerek İngiltere limanlarına gelirdi. Türkiye ile Venedik arasında İnebahtı muharebesile neticelenen harp ticâri sevkiyatı muattal kılmıştı. Papa V inci Sixtus'un *un gran cervello di principessa* diye tâvsif eylesiği Elizabeth, milletinin tavassutsuz ticaretini temin etmeyi düşündü. Filhakika İngiltere Kralîçesinin hakkı da vardı: İngiltere devleti denizlerdeki satvetile, donanmasile, Atlas Okyanusu'nun eriştiği sahillerde hüsnü kabul görmek hakkını hâzdi. Binaenaleyh kuru üzüm almak üzere gemilerini doğrudan doğruya Şark iskelelerine gönderdi. Üzüm ticaretinden elde edilecek kârı takdir ettiği için, bu ticareti bizzat tesise karar verdi. Kendi bayrağı altında gemiler yollamak istedî.

O zamana gelinciye kadar, İstanbul'da elçileri olmayan bütün milletler Fransız bayrağı altında seyrü sefer ederlerdi. Fransa bu imtiyazı Venedik'le kendi arasında paylaşmıştı. Fakat Türkiye limanlarında en büyük imtiyaz kendisine aitti. İspanyollar, Portekizler, Katalanlar, Raguzeliler, Cinevizliler, Ankonalilar hep Fransız Kralîçenin himayesi altında idiler. Binaenaleyh, Kralîçe Elizabeth'in bu müdeyyatına Fransa ile Venedik karşı durdular. Halbuki onların bu hareketi Türklerin gümruk varidatı için büyük bir zarardı. Sokollu Mehmet Paşa bu noktayı yüksek zekâsile idrak etti. Şark limanlarının İngilizlere de açılmasına karar verildi (1). Hâdise şöyle cereyan etti:

(1) De Salaberry, *Histoire de l'empire ottoman*, c II, s 13-15. «Fransa ile kapitülâsyonların yenilenmesinden iki yıl geçmemişi ki, o zamana kadar gemilerine ancak Fransız bayrağı altında seyrüsefer ettiren İngiltere Kralîçesi Elizabeth, de Brèves rivayetine göre, «Padişaha kendi ticaretlerinden büyük bir menfaat ve kendi inkiyatlarından büyük bir şeref ibraz ederek» tebeasının kendi bayrağı altında serbestçe seyrüsefer ve ticaret etmesini talep eylesdi. Bu müzakereye memur elçi, Harebone'du. Fransa ve Venedik elçilerinin şiddetli mümanaatlarına rağmen «Babilâli'nin kendisinden himaye istiyen her ferde açık olduğunu» sebep göstererek Padişah talebine muvafakat etti.» Théophile La vallée, *Histoire de la Turquie*, c II, s 24 - Jouannin en Jules van Gaver, *Turquie*, s 166, 169.

Elizabet tarafından Türkiye'ye gönderilen ilk memur William Harebone'du. Fakat kendisile beraber iki İngiliz taciri daha vardı: Edvard Elbron, Richrd Stapei.. Bnular Türkiye'de İngilizlerin de ticaret etmelerine müsaade istediler. Fransız elçisinin nüfuzu buna mani oldu. Nihayet Elizabet'e hitaben bir name aldılar. Elizabet bu namenin cevabını bir İngiliz tacirile gönderdi (1581). Kraliçe bu mektubunda dahili işler yoluna girer girmez bir elçi de göndereceğini bildiriyordu.

Maamafih, Harebon'la arkadaşları İstanbul'a geldikten sonra Türkiye ile İngiltere arasında ticari münasebetler başladı. Bunlar İstanbul'a gûya ticaret için gelmişlerdi. Maksatları hem ticaret, hem siyasetti. Üçüncü Murad, Elizabet'in arzularını kabul etti. Cevaben yazdığı namede şöyle deniyor: «France ve Venedik ve Lih Kirallarına virildüğü üzere ol canibden memaliki mahruseye metâ getürüb ve memaliki mahruseden ol canibe metâ alub gitmek için dahi icazeti hümayunumuz virilmek reca eyledüğünüz ecilden hüsnü icazeti hümayunumuz erzanı kılınub... ve siz dahi süddei saadetimde itaat ve inkıyadda sabitkadem olub ol caniblerde vâkif ve muttalî olduğunuz ahbarı alettevali arz ve ilâm etmekden hâli olmiyasız» (1580).

Artık Türkiye de İngiltere ile ticarete başladı. Üçüncü Murat kendisine lâzım olan şeyleri almak için İngiltereye Arakel'i gönderdiğine dair Elizabet'e bir name yolladı (Fi 7 N 988) (1580).

Nihayet İstanbul'a gene William Harebone geldi. Padişaha 500 Duka altın değerinde bir çalar saat, üç altın yıldızlı gümüş şamdan, iki vazo, Vezirlere de İngilterede dokunan çuha ve yünlü kumaslardan getirdi. İngiliz elçisini taşıyan gemi toplar atarak, Sarayburnunu selâmlıyarak, limana girdi. Harebone Sokollu tarafından kabul edildi. Nihayet, sair devletler gibi, İngilizlerin de Türkiye'de ticaret etmelerine müsaade edildi. (3 Mayıs 1583).

İngilizlerle ticaret muahedesini yapıldıktan sonra Türk'lerle İngiliz'lerin arası iyileşti. Hattâ Hoca Sa'dettin Efendi de, İngilizlerin gösterdikleri ticari menfaatlerden dolayı Kraliçe Elizabet tarafını iltizam etti.

Keza, «İngiltere ceziresinin Kraliçesi tarafından Âsitanei saadete gelân elçisi»ne, vermiş olduğu arzuhal üzerine «Âsitanei saadete gelân sayır elçilere virildiği üzere kendüye olmikdar çeki odun virilmek babında inayet reca» ittiği için odun'da verildi (1583).

İngilizler Mısırda Fransız ve Venedik ticaretine rekabet etmek istediler. O zamanlar Türkiye ile ticaret muahedesini yapmış olan Fransa ve Venedik tacirlerine İskenderiye'de barınacak hanlar ve

rilmişti. İngiliz tacirlerinin hanları yoktu. İngilizler, Cineviz baylosu İskenderiye'de bulunmadığı için, onun oturduğu hanı kendilerine tahsis ettirdiler.

Kiralice Elizabeth'in her dediği yerine getiriliyordu. Fakat İngiliz gemilerinin de Cezayir korsanlarından rahat yüzü gördükleri yoktu. Gene bir defa korsanlar Cezayire giden bir İngiliz gemisini yakaladılar. İçinde bulunan yedi bin altınlık kadife ile kıymetli eşyayı aldılar, tayfalarını esir ettiler. Gemiden pirinç ve saireyi İspanyada bir kaledeki askerlere beş yüz altına sattılar. İngiliz elçisinin şikayeti üzerine Trablus Garp beylerbeyine şiddetli bir hükm yazıldı. O zamanlar Trablus beylerbeyi Sokollu'nun oğlu Hasan Paşa idi. Hasan Paşa Üçüncü Murad'ın hükmüne ehemmiyet vermedi. İlkinci bir hükmünde Hasan Paşa şiddetle tehdit edildi. Hükmde söyle deniyordu: «Bu husus görülmek için emri şerif verilmişken amel itmeyüp ihmäl eyledüğün ecilden mes'ul olmak değil belki azıl ve hakarete müstahak olmuşsundur».

Hasan Paşa'ya bu ağır hükm yazıldığı gibi, Kiraliçenin de gönüllü alındı. Kendisine gayet nazikâne yazılmış bir name gönderildi. Namının sonu şu suretle bitiyordu: «Mabeynimizde vâki olan sulhü salâh ve ahdü eman ilâ inkırazüzeman halelpezir olmayup gereği gibi riayet ve sıyanet olunub memaliki mahrusemizde sizin bazırgânlarınıza bir ferd dahlü tecavüz etmeyüb hilâfi sulhü salâh ve muğayiri ahdü eman vaz eyleyenlerin münteha haklarından gelinür, Siz dahi ana göre süddei sidre misali padışahanemize olan sadakat ve ihlâsda sabit ve kaim olmak babında envai mesaii cemile ve esnâfi âsârı celilenüz zuhure getürile».

Hasan Paşa'ya o ağır hükmün yazılmasının sebebi vardı. Divandan Trablus Garba gelen Mehmet Çavuş kendisine Üçüncü Murad'ın hükmünü sunduğu zaman, Paşa hükmü şerifi okumuş, Mehmet Çavuşa

— Mazul olacağım dahi bilsem kâfir itlak eylemezim ve gemilerin her kande bulursam alurum, demişti.

Filhakika Hasan Paşa bu sözleri söyleyecek yaradılısta bir vezirdi. Peçevî diyor ki: «Gayet vecih, nümayishi bîmanend bir şehbaz ve şehlevend çelebi idi. Ammâ bir mertebe mağrur ve hodbîn ve hodpesend idiki kat'â gözüne kimesneyi kesdirmez idi. Akrani olandan kat'ınazar, mafevkine dahi iltifat etmez idi» (1).

Fakat Trablus Garp beylerbeşi Hasan Paşa bu tarzde hareket ettiği halde Yemen muhafizi Hasan Paşa II.inci Filip'ten Kiraliçe Eli-

(1) Peçevî, c II, s 29.

zabet'in intikamını alıyordu. Hasan Paşa'ya yazılan tehdit kılıklı hükmünden beş ay sonra Yemen muhafizi Hasan Paşa'dan bir arz geldi: Selânikî bu arzin neden bahsettiğini şöyle anlatıyor:

Elizabet

İkinci Filip

«Bu esnada vilâyeti Yemen muhafazasında vezaretle oturan Hasan Paşa Hazretlerinden arzlar geldiği sabıkan cezirei merkumede düşmeni din tamir ve tecdid eylediği kal'a mühimmatına yarak ve esliha ileten İspanya lâînin gemilerinden dört pare mükemmel Kadırga leşkeri islâm ile memlû gemilere rast gelüb mühkem cenk ve kital oldukda biavnihi tealâ fethü nusrat yelleri askeri islâm üstüne esüb dört pare kadırgası küffar ile karaya dökülüb kurtarmayub cümle mal ve menalleri ganimet olub kapudanın ve güzide âdemlerin süddei devlete gönderdiği arz okundu Divanı Hümayuna geldi Fi evahiri Zilkade 994 (1585)» (1)

(1) Selânikî, s 214.

Bunlar İstanbul'a evili Receb 995 (1586) te, yani yedi ay sonra, geldiler, ve Kapudan Kılıç Ali Paşa'ya teslim olundular (1).

O zamanlar Fransız elçisi Lancosm du.

Fransa'da III üncü Henri ölünce (1589) Valois hanedanı sönüdü. Henri dö Navarre yani IV üncü Hanri ile, Bourbon hanedanı başladı. Henri, Elizabet'le çok dosttu.

Elizabet, Harebone'dan sonra İstanbul'a yeni bir elçi gönderdi; Edvard Burton.

Selânikî Mustafa Efendi hicrî 1002 senesi vakayıni yazdığı sırada elçinin İstanbul'a gelişini şu suretle tasvir ediyor:

«Vilâyeti cezirei İngiltere ki, üç bin yedi yüz mil bir deryada halîci Kostantiniyyeden baiddir, hakimesi i olan avret (2) milk mevrusuna ve devletü saltanatına kudreti tamme ile hükümdüb Luteraniyyet (3) milleti üzere ubudiyetnamesi ve elçisi ve pişkes ve hediyyesi gelüb çekildi. Ol gün galebe Divan olub elçi kanun üzere ziyafet ve ikram olundu. Gemisi gibi turfa gemi İstanbul limanına gelmemiştir. Üü bin yedi yüz mil deryadan sefer ider ve seksen üç pare heman top kullanır. Sair yarakdan gayri ateşfeşan hey'eti haricisi şekli hınzır idi. Ücûbei devran idi ki tahrir olundu» (4).

Elizabet'in Türkiye'ye Edvard Burton'u göndermekten maksadı Türk kuvvetinden istifade ederek İkinci Filip'in Akdeniz'de bütün satvetini kırmaktı.

Burton İstanbul'da büyük bir faaliyet gösterdi. Dördüncü Henri'nin cülusunu Divana haber vermiye Fransa tarafından o memur oldu. Dördüncü Henri İspanyollarla birlik olan Lancosma izin vermesini Üçüncü Murad'dan reca etti. İngiliz elçisi Burton bir müddet Fransa Kralının İstanbul'da mümessili oldu. Lancosm evvelâ hapis, sonra Malta adasına sürgün edildi. Yerine Fransız elçisi olarak Savary de Brèves gönderildi.

O sırada Kralice Elizabet'le II inci Filip arasında mücadele hâlâ devam ediyordu. Elizabet, II inci Filip'le mücadele eden Portekizilerle de birlik oldu. Filip, Portekiz tahtına sahip çıkan Don Antonio'nun elinden bütün memleketlerini zaptetti. Elizabet gene Türklerle müracaat etti. Burton vasıtasisle Sadrâzama takdim ettiği nameye nazarın «Dört yıldanberu İspanye üzerine sefer idüb muradı ol canibe za'f virüb vilâyeti Portakalın sahîh kralı olub İspanyelû cebren

(1) Selânikî, s 223.

(2) Kralice Elizabet.

(3) Lutherien.

(4) Selânikî Tarihi, yazma, s 184 (Nuruosmani kütüphanesi).

elinden aldığı vilâyeti girip elinden alıvirüb İspanyenin Hindistan- dan vilâyetlerine varıp gelân gemileri kesmekdir. Zira her sene üç yüz kerre yüz bin altınluk cevahir ve bahar ve altın gümüş gelüb bununla kuvetlenür» denilmişti. Fakat Elizabet'in bu arzusu yerine getirilmedi. Yazılan cevapta şöyle deniyordu: «Her ne tafsil ve beyan olunmuş ise cümlesi alettafsil payei serîri saadetmasârimize arz ve takrir olunub ilmi serifi âlemşümulü Padişahanemiz müceddededen şamil olmuşdur. İmdi malûmunuzdur ki bu kadar mah ve salden beru diyarı Şark'a seferi nusret eserden muradı hümayunum Kızılbaşı evbaş didikleri melâînîn bîlkülliyye memleket ve vilâyetlerin kabzai teshire getürüb memaliki mahmiyemize muzafe kilmaktır kuvvei kahirei hüsrevanemle Kızılbaşın maslahati itmama karib olmuşdur. Reca olunan hususlar dahi vakti ve zamanile tedarik olunub görülür».

Maamafih Elizabetle dostluk gene devam etti. Don Antonio, İkinci Filip'e karşı Fas emirinden de yardım istemiş, hattâ oğlunu rehin olarak Fas'a göndermişti. Fas'lilar Don Antonio'ya ne yardım ettiler, ne de oğlunu salıverdiler. Elizabet, bu meselenin de hallini Üçüncü Murad'dan reca etti. Üçüncü Murad, Kraliçe Elizabet hakkında «her ne fermanı hümayumunuz olur ise can ve baş ile uğuru hümayunumda bezli makderet ideceğin ilâm» diyerek, çocuğun İstanbul'a gönderilmesi için Fas emirine bir name gönderdi (Fi 7 Ramazan 999).

Üç sene sonra Elizabet'ten tekrar bir name geldi. Elizabet bu namesinde Türkiye ile yapmış olduğu ticaret muahedesinin ahkâmine riayet edilmesini reca ediyor, aynı zamanda İspanya Kralı İkinci Filip, ten şikayet eyliyordu. Namenin bir yerinde Elizabet Filip'ten bahsetterken «İspanya Kralı pütperest olmakla dini dinimize muhalif olduğundan maada kadimden âdet olub deryadan ve karadan vilâyetlerimize ve memaliki İslâmiyede ticaret üzre olan bazırgânlarımıza dayima zarar ve ziyan kasdin idüb» diye şikayette bulunuyordu.

Divanı hümeyun bu nameye de gayet nazikâne cevap verdi (1002).

Türkler Avusturya'ya harp açtıkları zaman Üçüncü Mehmedin (1) karargâhında, Hoca Sadettin Efendiyle beraber İngiliz elçisi Burton da bulunuyordu. Burton Eğri (Erlau) zaferini ve Haçova (Kerestec) meydan muharebesini gördü. Fakat İstanbul'a dönüşünde ödüyü

(1) Yorga, Geschichte des Osmanischen Reiches, c III, 396'da padişahın kaçıncı Mehmed olduğunu farkında olmuyarak Dördüncü Mehmed diye yazmıştır.

Kıralice Elizabet'i faal bir yardımcıdan mahrum bıraktı. Burton'un ölüsü Heybeliada'da Aya - Yani manastırı civarına gömüldü. Mezarının taşına lâtince şu kitabe yazıldı:

Edvardo Bartonun mezar taşı

EDVARDO. BARTON

ILLUSTRISSIMO. SER.

AEVENTISSIMO. AN

GLORUM REGINE. OR

ATORI. VIRO. PRAE

TANTISSIMO. QUI

POST REDITUM A

QUCUM. IN

VICTO. TURCARUM

IMPERATORE: P

PROFECTUS FUHR

AT DIEM OBIIT

AETATIS

AETATIS: AN XXX

SALUTEM. VERO

ANNO M. D. X. C. VII

XVIII. CAL. İANAR

«İngiltere Kıralicesinin pek meşhur Edvard Burton Türk İmparatorile berabermiş ve muzafferen dönüste ölmüştür. Yaşı 30. Ruhu şad olsun. Sene 1597 18 Kânunusani (1)..

ve pek muhterem elçisi Macaristan seferine git-

30. Ruhu şad olsun. Sene

(1) Yorga, Geschichte des Osmanischen Reiches, c III, s 397 «Burton'un (1598 kânunusanide) ölüsü İngiliz siyaseti için yorulmaz bir siyasi hizmetkarın ziyâyi oldu» diyorsa da, ölümünün tarihini yanlış yazıyor.

Burton'la de Bréves'in İstanbulda oynadıkları rollere dair Selâni-kî Mustafa Efendi, tarihinde şu malumatı veriyor:

«Memaliki France ki kefere âyini melâîn içinde cümleden mü-kaddemdir, seriri sultanatda vilâyet çokluğu ve vüs'ati memleket ile tacdar ve benam olub devleti Âli Osmanın ibtidasından sadakat üzre dostluk idegelmegün bu zemana gelince izhari ubudiyet idüb ve fatihî Kostantaniye Sultan Mehmet Han gazi tabeserahü validesi şehzademizdir ve ırkımızdır didikleri dahi sahib olub ve salâtini Âli Osman rahimehümüllâhü tealâ memaliki Engürüs fethine gitdiklerinde France elçileri sefere bile gitmek kanun olmagin merhum ve mağfurünleh Sultan Süleyman Han gazi seferlerinin hiç birinden hâli olmamışlardır. Ve defatiri kadimede mirîden virilân za'hair ve masarif mastur ve mukayyeddir. Ve hâlâ dahi bu seferi zafer rehberde (1) İngiltere elçisi Galatalu ... (2) nam Francelu canibinden elçi olub maan hizmet idüb sefer eylemişdi saadet ve izzet ile Darüssaltaniyyetüs seniyyeye geldiklerinde kadimî elçilik hizmetinde olan asillerinden lisani türkide fasih okur yazar, tercümana ihtiyacı yok, içlerinde muteber beglerinden Kaba sakal... (3) nam elçi pişkes ve hedaya tuhfü bîpayan ihtar eyleyüb name ile gazanız kutlu ve mubarek olsun deyu Divanı madelet makâma gelüb kanun üzere âli ziyafet olundu. Ve kesret ile galebe divanı âli oldu. Ve yeniçeri beş nefer ceni-ti-lomları (4) yani begzadeleri elçi ile girüb payei serîri âlem masîre yüz sürdürüler. Ve.. arz eylediği yüz pare donanmayı hümâyûn gemilerinin harc ve masarifi yanımızdan görülmek üzere hazinesin tedarik eyliyelim ve kendi canibimizden kadir olduğumız otuz kırk pare donanmamız ile... nam bender kal'amızın kadimden havzei hükümetimizde İspanya lâîn kuvveti kahiresile elimizden almıştır. Ol sebeb ile ehli islâm ve imandan niçe yüz bin nefer Müdcil (5) teifesin elân cizyeye kesub envai cevir ve zulüm ile payimallerdir. Biavnîl-lâhi tealâ kal'anın fethi âsândır. Alındıkda deri islâm olub pek itikad ve ehli tevhid Müdcillüler eyyami adaleti Padişahi dinpenâh Hazretlerinin sayei saadetlerinde âsudehal olmalarına sebebdir. France memleketinin Padişahı (6) Şâhi zillullah Hazretlerine (7) hayır dua alıvirmeye ciddü cehd ider deyu bildirdi. «Bu hususu geçen

(1) Eğri Seferi 1005 (1596).

(2) Burton.

(3) Savary de Brèves.

(4) Gentilhomme.

(5) Endülüslü.

(6) Dördüncü Henri.

(7) Üçüncü Mehmet.

padişahlar zamanında dahi minnetler idüb delil olmustu. Niçe niçe vadeler eyliyüb hilâf eylemislerdir. Ammâ kesretül hilâfi sikaundur. Eyuye varmaz A'dayı dînin ittifakına sebeb olur didiler (1005) (1).

Burton'un vefatından sonra, Fransa elçisi de Brèves İngilizlerin Fransız ticaretine zarar vermelerine daima mani oldu. İngilizlerin elerinde de aynı şartlar dahilinde Türklerle bir ticaret muahedesî olduğu için İngiliz gemileri Fransız gemilerile rekabet etmeye başladilar. Brèves'in yazdığını göre, yalnız bununla kalmadilar, şimdiye kadar İstanbul'da elçileri olmayıp ta Fransız bayrağı altında seyrü sefer eden ecnebi milletlerin İngiliz bayrağı altında da seyrü sefer edebileceğine padişahı iknâ eylediler.

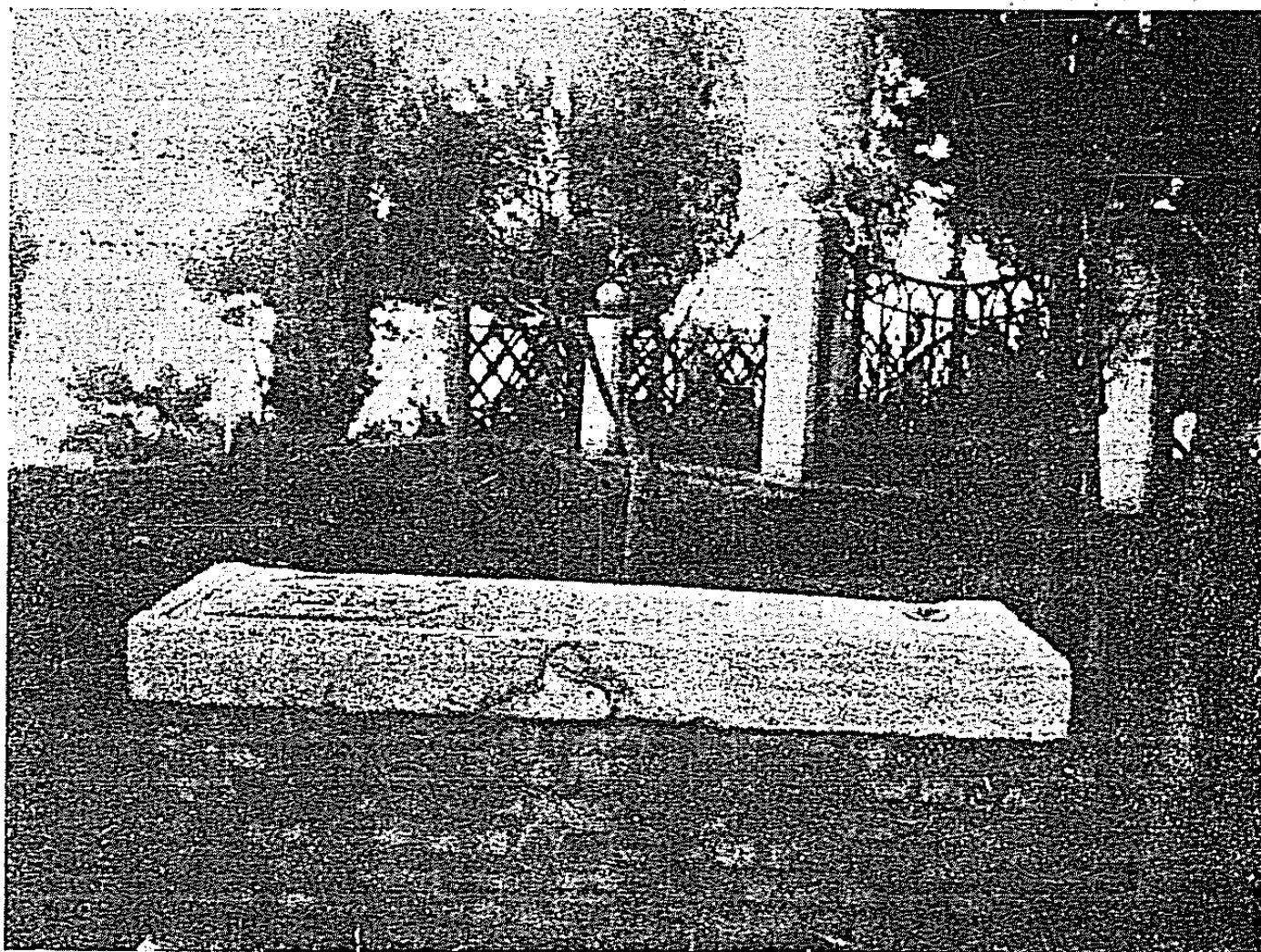
İngilizlerle dostluk tam kıvamında idi. O tarihe gelinceye kadar Türkiyede tütünü bilen yoktu. Türkiyeye tütünü Kraliça Elizabeth soktu (1600). Peçevî İbrahim Efendi, İstanbul'a tütünün nasıl geldiğini şöyle anlatıyor:

«Fi sen tis'a ve elf (1009) (1600) hududunda İngiliz keferesi getürdiler. Ve bazı emrazi ratba şifa olmak namına satdilar. Ehli keyiften bazı yârân: «Keyfe müsaadesi vardır» deyu mübtelâ oldular. Giderek ehli keyf olmicianlar dahi istimal eder oldular. Hattâ kibarı ulemâdan ve eshabı devletden niceleri ol ibtilâya ugradilar. Kahvelerde erazil ve ebasın kesreti istimalinden kahveler gök tütün olub içinde olanlar biri birin görmemek mertebelerine vardı. Esvak ve bazarda dahi lüle elliinden düşmez oldu. Biri birinin yüzine gözine: «Pûf, pûf!» deyu esvak ve mahallâtı dahi kokuttilar. Ve hakkına nice yave eş'ar nazmidüb bîmünasebet okutdilar. Bazı ahbab ile bir nice defa münakaşa vaki oldu. «Bunun rayihai kerihesi hemen âdemin rişü amamesin ve zâhrindaki camesin, hususan içinde istimal itdiği hanesin bedbuy itdiğinden gayri hali ve kiçe makulesin ve fîras hanesin cabeca ihrak itdiği ve remadü fahmi ile serapa telvis olundığı ve badelnevî dimağa suud iden rayihai habisesi ve bundan kanaat gelmiyüb muttasıl istimal ile kârû kisibden ve elli amelden kaldığı ve bunun emsali nice mazarratı fahişe var iken safası ve nef'i nedir?» didikde: «Bir eglencedir. Bundan gayri safası zevke dairdir» dimekden gayri bir cevab iradına kadir olmamışlardır. Halbuki bundan ruhanî bir safâ ihtiyâli yokdur ki zevke dair ola. Bu cevab, cevab olmaz. Mahzı mükâberedir. Ve cümleden kat'î nazar, mahimiyei aliyyei Kostantiniyyede kaç defa hariki azime bais olmuşdur. Nice yüz bin âdem ol âtese yanmış yakılmışdır. Ancak zâhiren forsa gemilerde vardayanlar istimal ile bir mikdar def'i hab itmekle forsa nigehhanlığına nef'i var idiği inkâr olunmaz.

(1) Selânikî Tarihi, yazma, Nuru osmani kütüphanesi.

Ve rutubeti def idüb yübuset iras ider. Ammâ bu kadar intifai kalılık için mazarratı kesire irtikâbı aklen ve naklen caiz görülmez. Kırk beş tarihine gelince süyu ve şöhreti olmertebede idiki kabili tahrir ve tabir degildir» (1).

O zamanlar İngiltere ile Fransa müttefiki. Dördüncü Henri Kirallık tacını kısmen de Elizabet sayesinde elde edebilmişti. Böyle olmakla beraber, Fransız elçisi de Brêves Fransızların Türk dostluğu sayesinde elde etmiş oldukları en kıymetli bir imtiyazı İngilizlerin gash etmelerinden dolayı Divana mütemadî şikayetlerde bulundu. Bu işin tashihini reca etti, ve nihayet muvaffak oldu.

Heybeliadada Edvard Burtonun mezarı.

Maamafih İngilizler Fransız tacirlerine muntazam ve namuskârane bir rekabet yapmuyordular. Fransız ticaretini son derece kıskandıkları için, onların gemilerine hücum ediyorlar, hattâ Berberiyye korsanları ile uyuşarak Fransız gemilerini, tayfalarile beraber, Afrika limanlarında satıyorlardı (2). Dördüncü Henri ile elçisi, Elizabet'in bu hareketini derhal Divana bildirdiler. Türk idaresinde bulunan Berberiyye korsanlarının daha doğrusu Garp Ocaklarının da İngiliz-

(1) Peçevî, c I, s 365.

(2) Lavallée, Histoire de la Turquie, c II, s 43, 44.

lerle beraber olmasından şikayet ettiler. Halbuki Türklerin de Fransızlara karşı şikayet edecek çok acıları vardı: Fransız bezzadelerinden çoğu Avusturya hizmetinde idi. İçlerinden, dük dö Mercoeur gibi, Türk düşmanlarının ordularına kumanda edenler bile mevcuttu. Türkler bundan dolayı müteaddit defalar şikayette bulunmuşlardı. Fakat Fransa'dan hiç bir cevap geldiği yoktu. Nihayet Divan erkânı Fransızları mahcup etmek istediler. Üçüncü Mehmet tarafından Garp O-

Yaşı 30. Ruhu şadolsun. Sene 1597: 18. Kânunusânı

cakları zabitine gayet şiddetli bir hüküm yolladılar. Üçüncü Mehmet, Kiralîce Elizabet'e de tehdit kılıklı bir name gönderdi. Fakat Üçüncü Mehmed'in namesi geldiği zaman Kiralîce Elizabet gözlerini ebediyete yummuþtu.

Üçüncü Mehmet Elizabet'e ve Garp Ocaklarına tenbihatta bulunduðunu Dördüncü Henriye haber vermek için ona da bir name yolladı. Namenin aslı hazinei evrakta yoktur. Fakat Fransa hazinei evrakında mahfuzdur. Biz, On altinci asûrda Türkiye ile İngilterenin ilk münasebatını aydınlatmak için, Divandan Kiralîce Elizabet'e yazılmış ve kendi Hazinei Evrakımızda mazbut bulunan nameleri sırasile nesreddiyoruz.

Ahmet Refik

VESİKALAR

1

Kraliçe Elizabeth'le beraber İkinci Filip'e karşı hareket etmek için Türk'lerden yardım istiyen Fransa Kralı IX uncu Şarl'a yazılan Name.

França padişahlarına namei hümayunum yazıla ki Kadimüley-yamdañ Âsitanei gerdun iktidarımız canibine olan vüfur ihlâs ve şartı ihtisasınız muktezasınca aduyi kinecuy caniblerine mazarrat irisdirüb vilâyet ve memleketlerinin garet ve hasareti babında dakika fevt olunmiyub mahalli iktizasına göre vakit ve mevsimi geldikde te'hir ve ârâm asla münasib ve evelâ görülmeyüb her ne tarikle fırsat elverirse a'dayı hakisardan intikam alınması hususlarında envai cehdü ikdama sa'yü ihtimam dirig olunmiyub üzerlerine hücum olunub murad üzre haklarından gelinmek kabil ve âsân olduğu ve kadimden olageldiği üzre yarar kapudanlarımıza Tulum (1) caniblerine Haziran evalinde iki yüz kit'a kadırga isal olunub muavenet ve muzaheret olunmak ve anın gibi İspanye ve Talye (2) vilâyetlerinin fet'hü teshiri babında bezli mahüvelmakdur kılınub inayeti safveti Barî yârî kılınub vilâyet ve memleketlerinde fethi müyesser olan yerlerre bu canibden dahlü taarruz olunmamak hususu Âsitanei Saadetme-abımda resalet hizmetinde olan âdemimize iş'ar eyledüğünüzü ilâm eyledi. Bu babda her ne ki hakrir eylediyse alâ sebillüttafsil payei seriri saadetmasiri hüsrevanemize arz olunub ilmi şerifi âlemârâmız muhit ve şamil olmuşdur. İmdi caddei sadakat ve ihlâsta sabitkadem olanların her birine muavenet ve muzaharet itmek âdeti hasene idügüne istibah yokdur. Eyle olsa re'yi isabetpezir ve hüsnü tedarik ve tedbiriniz mucibince a'danuz caniblerine hareket ve hücum mukarrer oldukda eğer kadırga irsali iledir ve eğer ahir tariyk iledir kadimden olageldiği üzre lâbi muavenetde dakika fevt olunmiyub iltimasunuz hayyizi kabulde vaki olduğuna tereddüd itmiyesiz. Ve lâkin Süddei Saadetimizden ol diyarlara iki bin milden ziyade baid yerler olmagin donanmai hümayunumuz nekadar mükemmel ve müretteb gönderildiği takdirde olkadar derya geçmekte anda varıldıkda eğer gemile-

(1) Tulon.

(2) İtalya.

rin kalafatı ve eğer sayır mühimmatı asakir yeniden tedarike muhtaç idügüne mahalli istibah değildir. Eyle olsa Nâmei hümayunu sadetmakrunumuz vusul bulıcak anun gibi düşmenlerinizin vilâyet ve memleketlerine kasdı mazarrat için hareket ve hücum ne zaman da olacağını Âsitanei devletpenahımıza ilâm eyledüğünüzde kadi-müleyyamdan Barigâhi gerdun iktidarımız tarafına olan vüfur ihlâs ve parti iltisasını müstedasınca ilâmi lâzım ve mühim olan ne ise zu-hure getürilüb iltimasınız üzre kapudanımızla kadırga ırsal olunmak ile mi kabil olur yoksa ahir tariyk ile mi olur ve bilcümle her ne vec-hile mümkün ve mutasavver ise sa'yi belğe kusur konulmaya. Ve kal'a muhasarasına külli barut ve yuvarlak ve ana göre yarak (1) lâzımdır. Ve inşaallahülaaz işaretiniz mucibince taleb olundığı mik-dar donanmai hümayunumuz ırsal olunduğu zamanda kürekçilerine ve siper içinde olan asakiri nusratmeasirim halkına kifayet idecek mikdar zahire tedariki kabil midir. Nicedir. Ber takrir eğer zahire-ler ahvalidir ve eğer sayır levazım ve mühimmatıdır bir vechile te-darik olunmak kerekdir ki hiç bir hususa muzayaka ve iztirâb çe-kilmek lâzım gelmiye. Anun gibi inayeti hakcelle ve alâ ile fethi mü-yesser olan vilâyet ve memlekete bu canibden taarruz olunmuyub ol-babda olan memulâtınız kabule karîn olmamak ne ihtimaldir He-man taleb olunan mikdar donanmai hümayunumuzun eğer zahiresi ve eğer sayır mühimmat müstevfâ tedariki babında mesaii cemilenüz vücude getüresiz. Ve müşarıünileyh elçiniz arzuhal sunub kendüye mektubunuz varid' club mazmunu muhalâsat meshununda Nevare Beği (2) lüteranın (3) başı İspanya (4) ve Papanın (5) gayetle düş-manı olub rağmen kız karîndaşınız (6) ana ve İngiltere nam Kraliçe (7) ile ittihad üzre olub dostuna dost düşmenine düşmen olmağa ahdü yemin olunub Alman begleri dahi zikrolunan ittifakda bile olub elçileri varub gelmekden hâli olmuyub zikrolunan ittifak münasib görilürse anlara itimad ve itikad hâsil olmak ecili için Ahitnamei hümayun ırsali hususu iş'ar olunub fırsat müyesser oldunda bir ta-rafdan siz ve bir canibden Alman begleri (8) ve Kapandok (9) ta-

(1) Silâh.

(2) Henri de Navarre, IV üncü Henri.

(3) Lutherien.

(4) İkinci Filip.

(5) VIII inci Greguvar.

(6) Marguerite de Valois.

(7) Kraliçe Elizabet.

(8) Alman protestanları.

(9) Calais (Kalé).

rafından mezkûr Kırالىچه evvel bilitifak yüriyüb vilâyeti aduyı fitnecü-ye mazarrat kasdına küçüm olunub sa'yü ikdam olunmak mukarrer- dir. Fi 18 Rebiüllâhir 980 (1572).

2

İngiltere'ye Üçüncü Murad için eşya alımıya giden tacirlere kolaylık gösterilmesi hakkında Kırالىچeye yazılan Name.

Hassai hümayunuma müteallik ol diyarda mevcud olan metâ ve gayriden bazı levazım için Nikola nam zimmî ve Ahmed nam bazir- gânımız ol canibe irsal olunmuşdur. Gerekdir ki Namei hümayunu- muz varub vüsul buldukda Âsitanei Saadet âsiyanımıza olan vüfür- sadakat ve ihtisasınız mucibince mezburlar Hassai hümayunuza lâzım olan metâ ve gayriden her ne ise behasile almak istedikde hüsnü muavenetiniz diriğ olmıyub geru emîn ve salim bu canibe irsal olunmak babında hüsnü zuhere getüresiz. Fi 18 Muharrem 988 (1580).

3

Türkiye ile İngiltere arasında ticarete dair.

İngiltere Kraliçesine Namei hümayun ki

Atebei aliyyei Osmaniyye ve süddei seniyyei hakaniyye merke- zi melâzi Salâtîni zaman ve melcei havakîni cihandır mektub gönde- rüb bundan akdem Âsitanei saadet âsiyanemizde olan (1) ولهلموس هربرون

Vilhelmoş Herborun dimekle maruf âdeminiz iki nefer yoldaşla- rile (2) eğer karadan ve eğer deryadan gelüb gitmeğe ve metâların ile- düb götürmeğe icazeti hümayunumuz virilmek ile France ve Venedik ve Lih Kirallarına virildiği üzere ol canibden memaliki mahruseye metâ getürüb ve memaliki mahruseden ol canibe metâ alub gitmek için da- hi icazeti hümayunumuz virilmek reca eylediğünüz ecilden hüsnü icazeti hümayunumuz erzanî buyurılıyb gerekdir ki... vusul bulduk- da Lih ve France ve Venedik bazirgânları gelüb gitdiği üzere sizin vilâyetinizin bazirgânları dahi memaliki mahrusemize metâ getü- rüb ve metâ alub gidüb madam ki ol canibden Âsitanei saadetimize arzı ubudiyyetde ve sadakatde oluna beru canibden dahi kimesne- nüze dahl olunmıyub yolda ve izde kimesne rencide itmiyüb ne ze- manda isterler ise gelüb ticaret üzere olalar. Ve siz dahi süddei saa- detimde itaat ve inkiyadda sabitkadem olub ol caniblere vâkif ve muttali olduğunuz ahbarı alettevali arz ve ilâm etmekden hâli ol- miyasız. Fi 14 ca 988 (1580).

(1) William Harebone.

(2) Edvard Elborn, Richard Stapei.

4

Türkiye ile İngiltere arasında ticarete dair.

افتخار المخدرات العيساوية خثار المؤقرات في الملة المسيحية مصالح الطائفة النصرانية ساجدا ذيال الخشمة والوقار ختمت عواقبها بالخير إلى زيات **Kıraliçe Tevkii hümayun vasıl olicak malûm ola ki hâlâ hassai hümayunuma müteallik ol diyarlarda mevcut olan metâ ve gayriden bazı levazim için عراقيل دقتون** nam tacir ol canibe ırsal olunmuşdur. Gerekdir ki Namei hümayunumuz ile varub vusul buldukda Âsitanei saadet âşıyanımıza olan vüfur sadâkat ve ihtisasınız mucibince taciri mezbûr hassai hümayunumuza lâzım olan metâ ve gayriden her ne ise behasi ile almak istedikde hüsnü muavenetiniz dirig olunmiyub giru emîn ve salim bu canibe avdet etdirmek babında mesaii cemilenüz zuhure getürile Fi 7 N 988 (1580).

5

Kıraliçe Elizabeth'le yapılan ticari muahedesesi

Nışanı hümayun oldur ki

Elhaletü hazihi İngiltere ve France Hiberine vilâyetlerinin Kıraliçesi قدوة النسوان الملة المسيحية.. ختمت عواقبها بالخير **dergâhi adalet penah ve barigâhi izzet destigâhimiz ki melâz ve melceiselâtîni cihan ve meaz ve mencei havâkîni devrandır, müdebâbir olan beglerinden** ولیل موش هربرتون nam (1) âdemleri ile mektublar gönderüb âdemleri sabikan Âsitanei saadet âşıyanımıza gelüb izhari ubudiyyet ve ihlâs ve iş'arı rukîyyet ve ihtisas eyliyüb ol tarafdan âdemleri ticaret için memaliki mahrusemize gelüb gitmek babında isticaze eylemagin olbabda icazeti hümayunumuz mukarin olub menazil ve merahilde ve maabir ve benadirde deryadan ve karadan kimesne rencide ve remide eylemiye deyu ahkâmi şerifemiz virilmekle dergâhi madelet penahımıza hulûsu tavyyet ve sefayı akidet üzre arzı ubudiyyet eyliyüb France ve Venedik ve Lih ve sayir atebei ulyamıza arzı ihlâs eyliyan Kırallar ile mabeynimizde mün'akid olan müvalât ve musafat muktezasınca müşarünleyhayla dahi dostluk üzre olub âdemleri ve sayir tacirleri memaliki mahrusemize emmü eman üzre metâlarile gelüb ticaret eyliyüb kendü hallerinde ve kâr ve kisiblerinde olub ve mukaddema âdemlerinden olub ... nam mahalde esir olub bilfiil mahbus olan ... nam âdemleri itlak olunmak ve müşarünleyhim Kırallara dostluk muktezasınca virilân ahidnamei hümayunu izzet makrunumuz ve ahkâmi şerifemiz mucibince müşarünleyha canibine dahi virilmek babında istid'ayi âtifet eyledüğü payei seriri saadet masîri padışahanemize arz ve takrir olunmagin müşarünleyhanın istid'ası izzi huzuru lâ-

(1) William Harebone

miünnurumuzda hayyizi kabulde vaki olub işbu ahidnamei hümeyunu adalet makrûnumuzu inayet idüb memaliki mahrusemizde vaki olan Beğlerbeğiler ve Beğler kullarımıza ve Kadılara ve umumen iskele eminlerine ahkâmi şerifemiz ırsal olunub fermanı kazacereyanımız bu vechile sâdir oldu ki mademki müşarıünileyha tarafından şeraiti ahdü peymane riayet ve kavaidi sulhü eman kemayenbagı sıyanet olına bu taraftan dahi kendü malleri ve sayır esbab ve metâları ile eğer deryadan gelân kalyonlar ve sayır gemileri ve içlerinde olan âdemleridir ve esbab ve metâlarıdır asla bir ferd dahlü taarruz eylemeyeüb kendü hallerinde ve kâr ve kisblerinde olalar Eğer memaliki mahrusemize ve eğer ahar vilâyetlere giderken ve gelürken rencberliklerinde iken bir tarikle esir olurlar ise ol asıllar giru halâs ola Ve kalyonları ve sayır levaziminda hazır bulunan eğer hâssa gemiler halkıdır ve eğer gayridir muavenet eyleyüb ve akçe ile zadü zevadelerini tedarikde kimesne mani ve müzahim olımıya Ve eğer deniz gemilerin karaya atarsa Beğler ve Kadilar ve gayriler muavenet eyliyüb kurtulan esbab ve emval giru kendülere virile Dahlolunmıya Eğer denizde ve eğer karada kendü hallerinde yüriyan İngilterelüler kimesne mani olmayub dahlü taarruz kılmıya Ve ol diyar tacirleri ve tercüman ve sayır âdemleri deryadan ve karadan memaliki mahrusemize gelüb bey'ü şira ve ticaret idüb söyleki oligelân âdet ve kanun üzere rüsumu adiyyelerin virdüklerinden sonra geliş ve gi-disde kapudanlardan ve deryada yüriyen reislerinden ve gariden ve asker halkından kimesne mani olımıya Kendülere ve âdemlerine ve esbab ve davalarına dahlü taarruz eylemiye Eğer İngilterelünün biri medyun olsa deyin borcludan taleb olunub alına Kefil olmayıcak ahar kimesne tutulub taleb (1) Ve eğer biri mürd olsa esbab ve emvalin kime vasiyyet iderse ana virilir Vasiyyet (2) mürd olsa konsoloslari marifeti ile ol yerlü yoldaşına virile. Kimesne dahleylemiye. Ve İigilter ve ana tâbi olan yırlerin bazırgânları ve tercümanları ve konsolosları memaliki mahrusemizde beyiiü şira ve ticaret ve kefalet hususlarında ve sayır umuru şeriyye oldukda kadiya varub sebtî sicil etdirüb veya hüccet alalar Sonra nizâ olursa hüccet ve sicille nazar olunub mucibi ile amel oluna Bu ikisinden biri olmayub mücerred şahidi zor ikamet eylemekle hilâfi vakii şer' olan davaları istima olunımıya Ve bazı kimesneler: «Bize şetmeyedünüz» deyu iftira idüb şahidi zor ikamet eyleyüb mücerred celb ve ahiz için hilâfi şer'i kâvîm rencide eylemek istediklerinde men olunalar Ve bunlardan biri medyun olsa ve ya bir vechile müttehem olub gaybet eylese anun için kefaletsüz ahar kimesne tutulımıya Ve İngilterelüye müteallik

(1) Olunımıya. — (2) Vasisi.

esir bulunursa ki konsoloslari taleb idüb İngiltereli idükleri zahir olub şüphe olmak ihtimali olmazsa alinub İngilterelüye vireler. İngiltere ve ana tâbi olan yerlerden memaliki mahrusemizde mütemekkin olanlar eğer evli olsun eğer ergen olsun rencberlik ideler anlardan harac taleb olunmiya İskenderiyeye ve Sam Trablusuna ve Cezayir ve Tunus ve Trablus Garb ve Misir iskelelerine ve gayre tayin eyidükleri konsolosların tebdil idüb yerlerine ol hidmetin ühdesinden gelür âdemler tayin idüb gönderdikde kimesne mani olmiya Eğer tercemanları mühim maslahat üzere ise gelince tevkif oluna. Amma anlar dahi taallül eylemeyüb tercemanların ihmaz ideler Ve eğer İngilterelünün biri biri ile nizâları olsa mezbûr elçileri ve konsolosları âdetlerince faslideler Kimesne mani olmiya Şöyledi Levend kayıkları deryadan varub İngilterelüleri ahidname virildüğü tarihden sonra esir idüb getirüb Rumelinde ve Anadoluda satalar anun gibiler bulduklarında gereği gibi dikkat ve ihtimam ile teftiş olunub her kimin elinde bulunursa kimden aldığı bulduralar. Ol esir müslüman olmuş ise alan kimesniye akçasın andan alivirilüb azad olub salıvirile İngilterelüye teslim oluna. Memaliki mahrusemizde derya yüzüne çıkan (1).

6

İngiltere elçisine odun verilmesine dair.

İngiltere ceziresinin Kiralicesi tarafından Âsitanei saadete gelân elçisi süddei saadete arzuhal sunub Âsitanei saadetde olan sayir elçilere virildüğü üzere kendüye âdet üzere olmikdar çeki odun virilmek babında inayet reca itmeğin sayir elçilere tayin olduğu üzere virilmek emir idüb buyurdum ki ... sayir elçilere virildüğü üzere müşärünileyhe dahi odun vireler. 991 (1583).

7

İskenderiyede İngiliz tacirlerine mahsus han tedarik edilmesine dair.

Misir Kadisina ve Beğlerbegine ve İskenderiyeye Kadisina hükküm ki İngiltere ceziresi Kiralicesinin süddei saadetinde olan elçisi Dergâhi muallâma arzuhal sunub Venedik ve France ve sayir ticaret üzere olan tüccar tayifesi için Misir İskenderiyeyesinde ahidnamei hümâyun mucibince şakin olacak başka hanlar olub İngiltere tacirlerinin hanı olmuyub İskenderiyede bundan akdem Cineviz konsolosu olduğu han Baylos olmamağla battal olduğu ecilden bir kaç nefer Ci-

(1) Alt tarafı yazılmamıştır.

neviz bazırgânı sakin olmagin düsturu mükerrem müşiri müfahhamı nizamı âlem vezirim İbrahim Paşa zikrolunan hanı İngiltere tacirlerine tayin itmiş iken senki beglerbegisin hâlâ France tacirlerine tayin eyledügün ilâm idüb üslûbu sabık üzre hanı mezkûru İngiltere bazırgânlarına tayin eylemen babında emri şerifim reca olunmağın buyurdum ki ... vusul buldukda göresin hanı mezburu müşarünileyh İbrahim Paşa İngilterelüye tayin eylemiş ise sen üslûbu sabık üzre cezrei mezbure tacirlerine tayin eyliyesin. Fi 11 I 993 (1585).

8

İskenderiyede ölen bir İngiliz tacirinin mirasına dair.

Mısır Kadısına ve Mısır beglerbegine ve İskenderiyeye Kadısına hüküm ki Cezirei İngiltere Kıraliçesinin süddei saadetimde olan elçisi arzuhal sunub cezirei mezbure bazırgânlarından دورور دوجان بوريش nam bazırgân İskenderiyede mürd oldukda France konsolosu olan Vento metâ ve emval ve esbabın ve oda ve mağazasın mühürliyüb mühür elinde iken cümle esbabın alub kabz eyledügin bildirüb şer' ile anda olan tacirlerine alıvirilmek babında emri şerifim reca etmeğin buyurdum ki ... vusul buldukda ihmazı husamâ kılıb bu husus bundan akdem bir def'a şer'le görülb üzerinden on beş yıl mürur etmiş değil ise şer'le teftiş ve tefahhus idüb göresin kazıyye arz olunduğu üzre olub mezkûr Vento mürd olan bazırgânın ne mikdar esbabın alub kabz eylemiş ise badessübut İngilterelü bazırgânlarına alıvirüb hilâfi şer'i şerif ve mugayiri ahitnamei hümayun kimesniye is etdürümiyesin. Fi 11 I 993 (1585).

9

İngiliz esirlerini salvermesi için Trablus beylerbeyine yazılan huküm.

Trablus Garb beglerbegisi Hasan Paşa'ya hüküm ki İngiltere Kıraliçesinin elçisi arzuhal sunub bundan akdem İngilterelüden esir olanlar itlâk olunub alınan gemilerin alıvirilmek ve vaki olan zararlu ziyan tazmini olunmak için ahkâmı şerife virilib ve dergâhi âli çavuşlarından Mehmed Çavuş mübaşir tayin olunub âdemlerimize koşılıb gemi ile Cezayir'e tayin ve varduklarında Cezayir kalitelein den bir kaliteye rast gelüb müslüman kalitesi olduğu malûm olmağla yanaşıklarında tob ve tüfenk atub bunların yanında olan sandalın batırıb ve gemiye külli zarar ve ziyan idüb helâke karib olmuşken mezkûr Çavuş emri şerif ve ahitnamei hümayun vardır dimekle ellerinden halâs olub badehu Cezayir'e varub Sana emri şerif alurum deyu cevab virdügün ecilden mezkûr Çavuş'un Cezayir'e var-

dığından fayide olmayub ve esir olan âdemlerimizi itlak etmeyüb mezbür Çavuş anda iken bu geminin ol canibe uğrayub yol hükmü ile ahidnamei hümayunumu ibraz etdikde kalite reisi amel etmeyüb İngiltere gemisinin reisi karaya urub gemii bırakub yedi bin altunluk kadife ve zikiyet metâimiz alub âdemlerimiz esir idüb ve gemi içinde olan pirinç ve zahire ve yat ve yarağı İspanya vilâyetine tâbi Varhan وارخان nam kal'a âsiledine iki bin beş yüz altına satmışlardır deyu ilâm eyledi İmdi dergâhi muallâm ile sulhü salâh ve ahdü eman üzere olan Kıralların ahidnamei hümayunuma muhalif gemilerine ve tacirlerine ve sayir âdemlerine dahlü tecavüz olunduğunaaslâ rızayı şerifim yogiken eyyamı hümayunu adaletmakrunumda müşarün-ileyhanın gemilerine ve tacirlerine ve sayir âdemlerine vechi meşruh üzere dahlü teaddi olunmagin bu husus görülmek için emri şerif virilmişken amel etmeyüb ihmâl eyledüğün ecilden mes'ul olmak değil belki azil ve hakarete müstahak olmuşsundur Buyurdum ki ... vusul buldukda bu hususa unat mukayyed olub göresin bu fesadı sana müteallik olan kimesneler mi etmişdir yoksa sayir eşkıya mı eylemişdir. Nemakule kimesneler eylemişler ise بای طرق کان buldurub getürdüb ahidnamei hümayunuma muhalif alınan gemilerin ve esbab ve metâaların ve âdmelerine ve bilcümle cüz'i ve külli her neleri alınmış ise İngilterelüye aliviresin Şöyle ki bu defa dahi teallül ve behane eyleyüb avk eyliyesin vebalin boynuna Azil ile iktifa olunmab eşeddi itab ile muateb olursun. Ana göre bu babda ikdam ve ihmâm eyliyesin Ve min baad İngiltere gemilerine ve içinde olan esbab ve metâalarına ve âdemlerine kimesnei ahdü emana muhalif dahlü taarruz etdirmeyüb men'ü def' eyliyesin Men' ile memnu' olmilyanları yazub alelesami süddei saadetime arz eyleyesin (İngilterelünün müslüman tercemanlarına virilmişdir) Fi 4 r 994 (1585).

10

İngiltere elçisine bu hüküm gönderildiği gibi Kraliçeye hitaben de su Name yazıldı:

İngiltere Kraliçesine Namei hümayun yazılı ki Süddei seniyye ve atebi ulyamız ki melaz ve melcei selâtîni zaman ve meazü melcei havakını devrandır mektub gönderüb bundan akdem Cezayir'de ahidnamei hümayunu izzet makrunumuza muhalif alınan gemiler ve esbab her kande ise buldırılıb İngilterelüye alıvirilüb ve esir olan İngilterelü tayifesi itlak olunmak içün evamiri şerife virilmegin beylerbeyiler evamiri şerife ve ahdi hümâyün mucibince İngilterelünün alınan gemilerin ve malü menallerin ve esir olanların itlak eylemekde nevâ ihmâl üzere oldukların ilâm eyledigin ecilden bu babda Cezayir

ve Trablus Garb ve Tunus beylerbeyilerine müekkid evamiri şerife ırsal olunub bu fesadı eyleyanler her kimler ise bu defa beher hal ele getürilüb dahi münteha haklarından geliniüb alınan gemiler ve esbab ve malü menallerin İngilterelüye virilüb ve esir olanlar itlak olunub min baad ahidnamei hümayunuma muhalif sizin tayifenüzden bir ferde dahlü taarruz eylemayüb memaliki mahrusemizde asude hal ve müreffehül bal beyiü istiralarına istigal eylemek babında ve envai te'kidat ile tenbih olunmuşdur Madamki siz caddei sadakatde sabit kadem ve şahrahi musadakatde rasih dem olasız inşaallahütealâ mabeynimizde vaki olan müvalât ve musafat ez'afü muzaaf vaki olub bazırgânlarınız memaliki mahrusemizde beyiü istira eyleyüb ahidnamei hümayünumuza muhalif vaz' olunmaz Gerekdir ki vusul buldukda kadimüzzemandan ilâ hazihib an âsitanei devlet aşıyan ve hanedanı adalet bünyanımıza olan vüfur muhabbetü ihlâs ve parti mevdedetü ihtisasınız mucibince süddei valâ ve atebi ulyamıza sadakatle mütabaat eylemek sermayei devlet ve pirayei izzet bilesiz inşaallahü melikül mennan mabeynimizde vaki olan sulhü salâh ve ahdü eman ilâ inkırazüzzeman halelpezir olmayub gereği gibi riayet ve siyanet olunub memaliki mahrusemizde sizin bazırgânlarınız bir ferd dahlü tecavüz etmeyüb hilâfi sulhü salâh ve mugayiri ahdü eman vaz' eylienlerin münteha haklarından gelinür Sizin dahi ana göre süddei sidre misali padişahanemize olan sadakat ve ihlâsda sabit ve kayım olmak babında envai mesaii cemile ve esnafı âsâri celilenüz zuhure getürile Fi 20 ca 994 (1585).

11

Don Antoniyo'ya yardım edilmesi için Kraliçe Elizabeth tarafından yazılan nameye cevap.

İngiltere Kraliçesine Namei Hümayun Hâlâ süddei seniyyei sadetmedar ve atebi aliyyei gerdun iktidarında olan elçiniz Dergâhi saadet destigâhıma mektub gönderüb sizin için dört yıldan beru İspanya üzerine sefer idüb muradinuz ol canibe za'f virüb vilâyeti Portakalın (1) sahîh Kralı olub İspanyalu cebren elinden aldığı vilâyeti gi ru elinden alıvirüb İspanyenin Hindistan'dan vilâyetlerine varub gelân gemileri kesmekdir Zira her sene üç yüz kerre yüz bin altunluk cevahir ve bahar ve altın gümüş gelüb bununla kuvvetlenür Şöyleki ruhsat virilüb kendü haline konila temam kuvvet bulur Amma evvel baharda cenabı celâlet meabım tarafından donanmai hümayunum ihrac ve ırsal oluna ittifakla İspanya Kralının ortalıktan kaldırmak mukarrer olub mukavemete iktidarı olmaz ve mezkûr Don Anton

(1) Portekiz.

دو تون
اشاره بهم
دوقتون

(1) vilâyetinden cebir ile çıkarılmağla ve âbâî kiram ve ec-
dadi izamımız zemanı şeriflerinde mağlub olan Kırallardan atebei ulyalarına iltica idüb muavenet taleb idegelmekle mez-
bur Don Anton dahi canibi şerifimizden imdad ve muavenet
olunmasının recâ eyliyüb ve bu halde dahi her ne tafsil ve beyan olun-
muş ise cümlesi alettafsil payei serîri saadetmasârimize arz ve tak-
rir olunub ilmi şerifi âlemşümülü padışahanemiz müceddededen şamil
olunmuşdur İmdi malûmunuzdur ki bu kadar mah ve salden beru di-
yari Şarka seferi nusrat eserden muradı hümayunum Kızılbaşı evbaş
didikleri melâînin bîlkülliyye memleket ve vilâyetlerin kabzai tes-
hire getürüb memaliki mahmiyemize muzafe kîlmakdir بفضل الله تعالى
kuvvei kahirei hüsrevanemle Kızılbaşın maslahati itmama karib ol-
muşdur Reca olunan hususlar dahi vakti ve zamanile tedarik olunub
görilür Eğer atebei ulyamız canibine olan sadâkat ve ihlâs ile dost-
luk murad ise ancak olur İspanye ile bu denlû muhasame ve muha-
rebe vaki olmuşdur Bir ferd eylemamışdır İspanye Kırâlı her ne ca-
nibevardı ise hile ile tasallut eylemişdir İnayeti Hak'la hilekârin da-
hi âsan vechile (hakkından gelinmek) müyesserdir Hemen gaflet üzre
olmayub daima basiret ve intibâh üzre olmak lâzım olmağın gerekdir
ki vusul buldukda Âsitanei saadet unvanımıza olan sadâkat ve ihti-
sasınız muktezasınca (2) babında olan şerayiti ahdü emanı kemakân
mer'i ve muhterem tutub dostumuza dost ve düşmenimize düşmen olub
dahi şehrâhi sadâkat (de) sabit kadem olub minbaad ol canibe mü-
teallik vâkîf ve muttalî olduğunuz ahbarı sahîhai atebei ulyam kı-
beline arz ve ilâm etmekden hâli olmîyasız Ve Âsitanei saadetimiz-
de elçilik hidmetinde olan kemal edayı (3) ve sadâkat üzre elçilik
hidmetin idüb ve kendü yerine... nam âdemini vekil nasb etmeğin
hâlâ hüsünü icazetimizle ol canibe müteveccih olmuşdur Zuhure ge-
lân hidmeti mukabelesinde sayirler gibi görülmeyüb sadâkat ve isti-
kameti mukabelesinde evvelkiden ziyade makbul ve muhterem ki-
lindiktan sonra te'hîr olunmîyb namenüzle yarar elçiniz ırsal olu-
na ki gelüb süddei saadetimizde sadâkatle hidmetinde ola (Sahîbi sa-
adete gönderildi). Fi 17 N 996 (1587).

(1) Don Antonio. «Harebone'un yerine gelen Edvard Burton, İspanyolların Hind denizlerindeki ticaretlerine engel olmak için gemiler gönderilmesini, ve Portekiz tahtını ele geçirmek istiyene yardım edilmesini talep etti. Bu talep -
ler, katî surette red edilmemekle beraber, tehir edildi. Bundan da maksat, Eli-
zabeti İspanyollara karşı harbe devam eylemeye cesaretlendirmekti.» Théophile
Lavallée, c II, s 30. - Jouannin et Jules van Gaver, Turquie, s 173.

(2) Eksik.

(3) Hidmet.

12

İngiltere Kraliçesine yardım ederek İkinci Filip'e karşı harb etmesi ve Fas'ta rehin duran Portekiz Kralenin oğlunu İstanbul'a göndermesi için Fas hâkimine yazılan Namei hümayun.

Bundan akdem Ingiltere Kraliçesi Dergâhı saadet destigâhıma namesin gönderüb atebei ulyam kibeline kemali mertebe hulûs ve inkıyd üzre dostumuza dost düşmenimize düşmen olmağla Âsitanei saadetime itaati sermayei devlet bilmiyan İspanya Kralı ile daima cenk ve cidalden hâli olmayub ve Portakal hâkimi dahi müşarünileyha Kraliçe İspanye ile cenge muavenetden hâli olmayub anun muavenet ve muzaharetile Âsitanei saadetime düşmenlik üzre olan İspanya Kralının nice memleketlerin alub ve esbab ve emvallerin гарет idüb gûşmal virdügin ve dayima Âsitanei saadetim canibine dostluk üzre her ne fermanı hümayünüm olur ise can ve bafile uğuru hümayunumda bezli makderet ideceğin ilâm eyliyüb lâkin bundan akdem Portakal hâkimi olan Don Anton (1) kendü oğlu sizin canibinüzden muavenet olmak şartile rehin virüb badehu muavenet olmasın reca ettikde müsaade olunmayub ve oğlu dahi itlâk olunmayub sizin yanınızda olmağla İspanya Kralına kuvveti kalb olunduğu bildirüb müşarünileyha Kraliçe Âsitanei saadetimizle kemali mertebe dostluk üzre olub Portakal hâkimi dahi kendüye dayima muin ve zâhir olub ve sizin Âsitanei saadetimize derunu dilden ihlâs ve muhabbet üzre olduğunuz malûm olmağla müşarünileyh Portakal hâkiminin oğlunun itlakı hususun hayyizi kabulde vaki olub sizin dahi Âsitanei saadet âşıyanıma hulûs ve musafat üzre olduğuniza binaen Namei Hümayunumuz yazılıub Portakal hâkiminin oğlu Âsitanei saadetimize gönderilmek için sabikan Namei hümayunumuz ırsal olunmuş idi. Mezburun Âsitanei saadetime gelmesi muradı hümayunum olmagin hususu mezbur için Tersanei âmiremizden müstakil yedi Kalite gönderilüb tekrar Namei hümayunu meserret makrûnumuz yazılıub Dergâhı Muallâm çavuşlarından Mehmed Çavuş چاوش ırsal olunmuşdur. Gerekdir ki Namei Hümayunu meserret makrûnumuz vusul buldukda kadimül eyyamdan ilâ hâzel an Âsitanei muhalledü erkânımız canibince olan sadakat ve ihlâs ve kemali ihtisasınız müsted'asınca te'hîr ve terahi sezavar görülmiyüb müşarünileyh Portakal hâkiminin oğlun müşarünileyh Çavuşuma teslim idüb ve yarar ademinüz koşub süddei saadetime ırsal eyliyesiz ki mezburun muacelen Âsitanei saadetime ırsal olunması bu canibe ihlâsinizdan bilnür Ana göre tehir ve tevakkuf olunmayub bervechi istical ırsal ve isal

(1) Don Antonio.

itmek babında müsaraat eyliyesiz ki evvel baharı hureste âsarda
 بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ deryaya azîm donanmai hümayunum variddir. Müşarünileyh Portakal hâkiminin oğul Âsitanei saadetimde hazır bulunmak lazımdır. Ol takdirce mezbûrun muacelen bu canibe gelmesi gayet mühim olmağla bu babda zuhare gelen hidematiniz tamam meşkûr olmak mukarrerdir. Âsitanei saadetime kemali hulûsunuzdan bilnür Ana göre malûmunuz olub irsal olunan Çavuşla eğlendirilmiyüb Portakal hâkiminin oğlu ile irsal ve îsal olunmak babında envai mesaii cemilenüz zuhare getürile Ve müşarünileyh Kıraklıcê Âsitanei saadetim ile idosutluk üzre olmagin memaliki mahruseme tacirleri gelüb gidüb bey'ü şira idüb bir ferd kendülere ve mallerine dahlü taarruz eylemayüb biz dahi Âsitanei saadetimizle dostluk üzre iken İngilterelü'nün tüccarı memleketinize ticaret için varduklarında mücerred İspanya Kralı hatırlıçın tutub halâs olunmamak sezarı degildir. Âsitanei saadetimize olan kemali ubudiyyetin muktezasınca bilfiil anda mahbus olan İngiltere tüccar ve âdemlerin ve emval ve esbabların kendülere teslim eyliyüb itlak eyliyesiz ki varub emin ve salim vilâyetlerine gidüb eyyami saadet encamında âsude hal müreffehülbâl olalar Yevmüssebt Fi şehri Ramazan. Yevm 7 999 (1590).

13

Türklerin Ingiltereye yardım edeceklerine dair Ingiltere Kıraklıcesine yazılan Name.

İngiltere'ye Namei Hümayun yazılı ki

Hak sübhanehu ve tealânın inayeti aliyye ve hidayeti ezeliyyesinden aleddevam küffarı dalâlet encam ile miyanı ehli islâmda intikam mukarrerdir Amma bihamdillâhi tealâ ki dayima gûruhu müslimîn envai fevzü nusret ile mesrur ve fîrkai müşrikîn kemali nekbetü hasar ile makhur olagelmışlardır... Küffarı hakisardan ol tayıfe ki ehli islâm ile sulhü salâh üzre olalar anlar dahi muaveheti ehli islâm ile dayima âsudehal olub memleket ve vilâyetlerine tarafı düşmenden zarar ve güzend işitmamek mühimmâtı dinü devletden olmagin bu defa memleketiniz üzerine İspanya taifesinden (1) asker varmak ve Venedik dahi ol husus için on iki pare Kalyon bina olunmak ve Rim Papa (2) dahi elli bin filori (3) virmek üzredir deyu haber alınub vilâyeti Ingiltere ahalisi dahi... (4) 1001 (1592).

(1) İkinci Filip.

(2) Papa Beşinci Sixtus.

(3) Bir filori 60 akçadır.

(4) Alt tarafı yazılmamış.

İngiltere tacirlerinin hakları muhafaza olunacağına dair Kraliçe Elizabeth'e yazılan Namei Hümayun.

Tevkii refii oldur ki vilâyeti İngiltere Kraliçesi Elizabeth خاتمة عرواقجا بالخط namei hümayun vasîl olicak malûm ola ki hâlâ süddei seniyyei saadetmedar ve atebei aliyyei gerduñ iktidarımız ki melâzi Selâtîni âlimekân ve meazi havakîni zevilihtiramdır mektubu sadakat mashubunuz varid olub İspanya Kralı putperest (1) olmaqla dini dinimize muhalif olduğundan maada kadimden adavet olub deryadan ve karâdan vilâyetlerimize ve memaliki islâmiyede ticaret üzre olan bazırgânlarımıza dayima zarar ve ziyan kasdin idüb ve memaliki mahrusei padişahîye varub gelân gemilerimizin yolların kesmek için Sebte Boğazı'nda Mağrib caniblernde olan limanlarda Kadırgalar tayin idüb lâkin Kralı mezburun tedarikine itibar ve iltifat olunmayub gemilerimizi memaliki islâmiyyeye gönderüb biinayetillâhi tealâ emnü eman üzere varub gelürler ve İspanya vilâyetinde esir olan müslümanlardan niçesin akçemizle hâlâs idüb kimin Âsitanei saadete ve kimisin dahi vilâyetlerine gönderdüb ve dayima hâlâs itmeğe çalışub zikrolunan hizmetimiz ve dostluğumuz mukabelesinde İspanya Kralının ve sayır düşmenlerimizin sözine itimad olunmayub memaliki mahrusede olan tacirlerimize riayet olunub Ahidnamei Hümayuna mugayir kimesneye rencide itdirilmayub huzuru hâl ve ferağı bâl ile ticaret etmeleri için beglerbegisi ve ümeraya müekkid ahkâmi şerife irsal olunub ve tüccarımızdan birinin davası vaki oldukda Âsitanei Saadetten gayri davası istima olunmaya Elçimiz marifetile Divanı Hümayun'da mürafaa olub kadiaskerler istima eyliye deyu bildirmiş siz Ve dahi bundan gayri hulûsu fuad ile ülfet ve vedada müteallik her ne ise takrir ve tahrir olunmuş ise alâvechittafsıl payei serirî âlemmasiri hüsrevanemize arz ve takrir olundukda ilmi şerifi âlemşümülü padişahanemiz muhit ve şamil olmuşdur Madamki virilân Ahidnamei Hümayunu saademakrunumuz muktezasınca dostumuza dost ve düşmenimize düşmen olub şerayiti ahđü emanı kemakân riayet idesiz Siz ki memaliki mahrusemizde olan konsoloslarınızın ve sayır âdemlerinizin hakkında İspanya Kralının ve sayır düşmenlerinizin kelimeti beyhudelerine kat'an iltifat ve itibar ve sözleri isga olunmayub tacirlerinize ahđü emana mugayir zulüm ve teaddi eylemezler Ve memaliki mahrusemizde kendü hallerinde ticaret alış virış iden bazırgânlarımıza ve âdemlerinize kimesne dahlü taarruz itmeyüb ve

(1) Katolik.

istedükleri yerde bî'u şira idüb anun gibi memaliki mahrusemizde İngiltereli tayifesi ile müslüman ve kefere tayifesinden birinin ticaret ve ahar hususa müteallik davası olub ahvali görilüb sicil ve hüccet olundukdan sonra tekrar şirreti müş'ir dava ikamet idenlerin davanız siz anda istima itmiyub Süddei Saadetime havale eyliyesiz ki gelüb Divanı Hümayunumda mürafaa olub kadiaskerlerim huzurunda şer' ile davaları görilüb faslı husumet oluna deyu Beylerbegilere ve Sancakbegilere ve Kadılara müekkid ahkâmi şerife yazılıub elçinize teslim olunmuşdur Mabeyinde olan dostluk muktezasınca tüccarınız ve âdemlerinize ahdü peymana muhalif kimesne zulüm ve teaddi eylemek ihtimali yokdur Gerekdir ki vusul buldukda siz dahi şimdîye deigin Yuca Âsitanemize nice dostluk ve sadakat arz idegelmiş isenüz minbaad dahi caddei ihlâs ve ihtisasda sabit kadem ve rasih dem olub mabeyinde olan sulhü salâh ve ahdü peyman kemayenbegi mer'i ve muhterem tutulub Süddei sidre makamımıza arz ve ilâm ve lâzım olan ahval ve âsârı ahyanen ecnadı sairei selâmetiniz ile iş'ar olundığında iştibah olunmiya Ve madamki sizin tarafınızdan nakzı ahdü emanı müş'ir bir vazı sudur itmiye, dahi sulhü salâha muhalif vaz'a rıza gösterilmmez Ana göre şerayiti ahdü emanı gereği gibi riayet eyliyesiz Ve memaliki mahrusemizde kendü hallerinde ticaret üzre olan bazırgânlarınıza ve âdemlerinize bir ferd şer'ü kanun ve Ahidnamei Hümayuna mugayir dahlü taarruz eylemek ihtimali yokdur Ve kadimdenecdadı izâm ve âbâî kiramımızla dostluk idegelânler husulu maksadı ve metaliblerile ne vechile riayet ve himayet olunagelmiş ise siz dahi olvechile riayet olunub yevmen feyevmen esası muhabbet ve vedad müstahkem ve müşeyyed olub hiç bir vechile halelpezir olmak ihtimali yokdur Söyle malûmunuz ola Ve İspanyada ve sayır kefere elinde esir olan müslüman dutsaklärin (1) hâlâs itmek Âsitanei Saadetimize kemali sadakat ve ihlâsiniza ham-lclunur Ana göre ol hususda mesâii cemileniz zuhure getürile ve müşarünileyh elçinizle irsal eyledüğünüz mektubu mergubunuzda donanmai hümayunuma müteallik her ne inha ve inba olunmuş ise ol husus da bittemam malûmu hümayunum olmuşdur İnşaallaülmeli-külgaffar evvel baharı hureste âsârda azîm donanmai hümayunum ihrac olunmak mukarrerdir Haktealâ fet'hü nusratlara makrun kılıvire Bimennihi keremihi. Fi 29 Muharrem 1002 (1593).

(1) Esirler